

Prosecký, J. 2010. *Slova do hlíny vepsaná. Mýty a legendy Babylonu*.

Praha: Academia, 440 s.
ISBN 978-80-200-1893-9

Tibor Sedláček, FF MU, Ústav religionistiky

Jiří Prosecký (nar. 1949) študoval v rokoch 1968–1973 na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe odbory klinopis a francúzštinu. V roku 1987 absolvoval študijný pobyt v Iraku, prednášal na Bagdadskej univerzite a zúčastnil sa výskumu mezopotámskeho mesta Sippar. V rokoch 1990–1992 a 1999–2002 viedol prednášky na Ústave starovekého Predného východu a porovnávacej jazykovedy FF UK v Prahe. V súčasnosti pôsobí v Orientálnom ústave AV ČR. Je autorom, spoluautorom a prekladateľom viacerých knižných publikácií a rovnako je autorom mnohých odborných článkov.

V súvislosti s tu recenzovanou publikáciou *Slova do hlíny vepsaná. Mýty a legendy Babylonu* upozorňujem na *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatúra na klínopisných tabuľkách* (Hruška 1977), na ktorej sa podieľal spolu s Blahoslavom Hruškom, Luborom Matoušom a Janou Součkovou. Obsahovo podobného zamerania sú aj jeho *Prameny moudrosti. Mudroslovná literatúra staré Mezopotámie* (Prosecký 1995), kde sa sústredil na pramenný materiál tzv. múdroslovej literatúry moralisticko-didaktického zamerania. Ako spoluautor sa podieľal s Blahoslavom Hruškom a Markom Rychtaříkom na preklade Gilgameša, ktorý vyšiel pod názvom *Epos o Gilgamešovi* (Hruška – Prosecký – Rychtařík 2003).

V „Predmluvé“ k zväzku *Slova do hlíny vepsaná* sa autor zmieňuje, že od vydania publikácie *Mýty staré Mezopotámie* „uplynulo již dlouhých třicet let“ (Prosecký 2010: 9). Dodáva, že „za ten čas se však pramenná základna našich znalostí mezopotámské mytologie značně rozšířila“ (Prosecký 2010: 9). To je dôvodom, prečo sa autor rozhodol opätovne vrátiť k tejto problematike. Vo svojej publikácii sa tentoraz zamerá na akkadské (asýrsko-babylonské) a bilingválne sumersko-akkadské skladby z oblasti starovekého Predného východu datované do 2. a 1. tisícročia pred n. l. Samozrejmosťou je fakt, že autor tu narába s prameňmi, teda exkluzívne s klinopisným materiálom preloženým do českého jazyka.

„Úvod“ je vo svojom začiatku zameraný na letmé oboznámenie čitateľa s mezopotámskou civilizáciou, pokiaľ ide o etnické zloženie. Tá bola tvorená sumerským a semitským etnickým elementom. Nevynecháva ani veľmi významnú oblasť písma, vďaka ktorému bolo možné zachytiť mýty na nosičoch. Pôvodne tzv. piktografické písmo bolo vynájdené v 2. polovici 4. tisícročia pred n. l. v južnej Mezopotámii, kde sa zrodilo kvôli administratívnym záznamom v hospodárstve. Až neskôr sa z neho vyvinulo dokonalejšie klinové písmo.

Nasledujúce časti knihy sú už zamerané na samotné texty. Najstaršie sumerské texty literárneho charakteru pochádzajúce zo Šurrupaku, Tell Abú Salabíchu,

Nippuru, Adabu, Uruku, Girsu, Uru, zo sýrskeho Mari a Ebly sú datované do rokov 2600–2500 pred n. l. Je nutné však počítať s ich predošlou dlhotrvajúcou orálnou tradíciou. Z 2. polovice 3. tisícročia pred n. l. pochádza značne málo literárnych prameňov, zato sa vo veľkom množstve zachovali ich opisy zo starobabylonského obdobia (1. polovica 2. tisícročia pred n. l.), obzvlášť z 19.–17. storočia pred n. l. V tejto perióde zrejme prestala sumerčina existovať ako dorozumievací jazyk a bola používaná len ako jazyk vzdelancov, podobne ako latinčina v európskom stredoveku.

V dnešnej dobe je známych približne šesťdesiat mytologických skladieb, a to sumerských alebo bilingválnych sumersko-akkadských, pochádzajúcich zväčša zo starobabylonského obdobia. Jiří Prosecký tu parafrázuje poznatky Geoffreyho S. Kirka (1970: 116–117), a síce, že tieto skladby „se zabývajú predovšetkým plodnosťou ľudskou a zemiedľskou a jejich vzájemnými složitými vztahy, uvažují nad konečným osudem člověka v podsvětí, přemýšlejí o smrti a jejím poměru k životu, řeší otázku stvoření a uspořádání lidí a jejich společenství, jejich poslání a místa ve světě“ (Prosecký 2010: 13). Nasledujúce pasáže sú venované samotnej akkadskej literatúre. Jedným z najstarších diel je text zo sýrskej Ebly, v súčasnosti asi najdlhší literárny text v archaickej akkadčine, pochádzajúci z 3. tisícročia pred n. l. Venovaný je Šamašovi, solárnemu božstvu. Text informuje o jeho skutkoch, každodennej púti po oblohe a prebývaní v meste Sippar, ktoré bolo Šamašovým kultovým strediskom. Druhý text je značne fragmentárny a je venovaný Nisabe, bohyni obilia a pisárstva.

Zo starobabylonského obdobia je známych asi 280 literárnych textov, kam patria skladby „Adad ničiteľ“, „Bélet-ilí a Lillum“, „Girra a Elamatum“, „Pieseň o Agušaji“, „Ereškigal a Ningišzida“, mýtus o Anzúovi, „Sín a jeho vnuk Išum“, mýtus o Atrachasisovi a legenda o Etanovi, ktoré sú aj súčasťou samotnej knihy, a sú obsiahnuté v časti „Mýty o božích“. Väčšina starobabylonských literárnych kompozícií je spísaná v tzv. hymnicko-epickom dialekte, ktorý je typický svojimi archaizmami.

Zo stredobabylonského a stredosýrskeho obdobia (2. polovica 2. tisícročia pred n. l.) sa dochovali nasledujúce mýty, často len vo fragmentárnej podobe: „Nergal a Ereškigal“, „Adapa a Južný vietor“, mýtus o Atrachasisovi, „Stvorenie ľudstva z krvi bohov“, fragment mýtu o Ištare v podsvetí, mýtus o veľkom hadovi a legenda o Etanovi. Tieto mýty sú aj predmetom publikácie. Všetky ostatné skladby sú už spojené s novobabylonským a novoasýrskym obdobím (1. polovica 1. tisícročia pred n. l.), keď ich opis získal ustálenú podobu nepodliehajúcu zmenám.

V súčasnosti je známych približne tridsať akkadských mýtov. Zamerané sú na teogóniu, kozmogóniu, kozmológiu či antropogóniu. Úlohu v nich zohráva aj svetový poriadok (česky – *řád*), ktorý je často ohrozovaný stavom chaosu a zla, čo sa prenáša do súbojov medzi bohmi (teomachia). Mezopotámske mýty môžeme podľa autora „vyložiť jako logicky uzavřený celek, který je specifickým způsobem výkladu ‚geneze‘ bohů, světa, lidské společnosti i člověka samého“ (Prosecký 2010: 15).

Jiří Prosecký sa v knihe v krátkosti venuje aj porovnaniu sumerských a akkadských kompozícií. Zatiaľ čo v sumerskej tradícii kozmogónia takmer absentuje, v tej akkadskej jej je prikladaná dôležitosť. Naopak, v akkadských mýtoch nie je až tak kladený dôraz na šírenie plodnosti, kultúry či hraníc umelého zavlažovania. V centre záujmu tu je panovnícka moc, vzťahy medzi vládcom

a kňazom a centralizácia mezopotámskeho sveta pod vládu najvyššieho boha a jeho mesta.

Len stručne tu je spomenuté, že sumersko-akkadské literárne texty sú vzhľadom k obsahu často kategorizované ako „mýtus“, „legenda“ alebo „epos“. Je možné súhlasiť s autorovým názorom, že „podobné kritérium je veľmi vágní a do značné míry subjektívni“, a preto bývajú takéto texty „spoločne označované pouze jako texty ‚narativní‘, neboť každý z nich vypráví svůj vlastní příběh“ (Prosecký 2010: 16).

Na starovekom Prednom východe bolo na 51 rôznych lokalitách, vrátane Egypta, Malej Ázie a juhozápadného Iránu, objavených 253 archívov s textami v klinovom písme a alfabe, pochádzajúcich z rokov 1500–300 pred n. l. Naratívna literatúra tu však bola zastúpená len minoritne. Signifikantné postavenie v tejto súvislosti zastáva jednoznačne asýrske mesto Ninive, kde bolo objavených približne 30 000 tabuliek a fragmentov. Po sklbení fragmentov sa celkový počet zredukoval asi na 10 000, z toho 5 000 tabuliek obsahuje literárne texty. Zakladateľom knižnice bol významný asýrsky vládca Aššurbanipal (668–627 pred n. l.).

V závere autor dodáva, že v knihe zhromaždil viac menej všetky známe babylonsko-asýrske a sumersko-akkadské mytologické skladby, ktoré boli v Babylónii a Asýrii tradované aj po starobabylonskom období. Jednoязыčné texty v sumerčine už do svojej publikácie nezakomponoval, keďže ich tradícia v tom čase zanikla. K tomu ešte dodáva, že kvôli značnej fragmentárnosti nezaraďuje štyri z akkadských skladieb – „Legenda o Mardukovi“, „Marduk a Uraš“, fragment o Ištare a Dumuzim a fragment neznámeho mytologického obsahu).

Ďalšie strany sú už venované samotným skladbám, ktoré autor rozdelil do troch okruhov: „Kosmogonické mýty“, „Mýty o bozích“ a „Mýty o bozích a lidech“. Každý z mýtov je zaopatrený podrobným úvodom, v ktorom sú objasnené okolnosti vzniku a fungovanie skladieb. Autor tu skladby najskôr parafrázuje, čiže stručne prerozpráva dej mýtu, až následne sa čitateľ dostane aj k prekladu pramenného textu. Nie je vynechané ani datovanie jednotlivých klinopisných tabuliek, na ktoré boli kompozície zaznamenané. Súčasťou jednotlivých úvodov je dôkladný poznámkový aparát odkazujúci na ďalšiu literatúru. Významnou zložkou tohto aparátu sú aj poznámky vecného charakteru. Posledné strany knihy obsahujú slovník vlastných mien, bibliografický aparát a menný a vecný register.

Knižná publikácia *Slova do hlíny vepsaná. Mýty a legendy Babylonu* spĺňa tie najvyššie kvality, pokiaľ ide o účel, ktorý jej tvorca sledoval. V úvode som spomenul, že dôvodom, prečo sa autor pustil do tohto počinu, je rozšírenie našich znalostí ohľadne mezopotámskych mýtov za posledných niekoľko dekád. Problematiku chcel poňať spôsobom, ktorý bude lepšie korešpondovať so súčasným stavom bádania. Na záver si dovoľím konštatovať, že sa mu to v tejto knihe bez pochyb podarilo, o čom určite svedčí aj práca s kvalitnými publikáciami uvedenými už v spomínanom bibliografickom aparáte. Autorovo dielo považujem za zaujímavé nie len pre bežných čitateľov, ale prínosné i pre odborníkov vo vedeckých kruhoch.

Seznam použité literatury

Hruška, B. 1977. *Mýty staré Mezopotámie: sumerská, akkadská a chetitská literatúra na klinopisných tabulkách*. Praha: Odeon.

-
- Hruška, B. – Prosecký, J. – Rychtařík, M.** 2003. *Epos o Gilgamešovi*.
Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kirk, G. S.** 1970. *Myth. Its Meaning and Functions in Ancient and Other Cultures*.
Cambridge – Berkeley and Los Angeles: Cambridge University Press – University of California Press.
- Prosecký, J.** 1995. *Prameny moudrosti: mudroslovná literatura staré Mezopotámie*.
Praha: OIKOYMENH.
- Prosecký, J.** 2010. *Slova do hlíny vepsaná: mýty a legendy Babylónie*. Praha: Academia.